

Українська література – 11 група

Дата – 20.10.2020. Викладач. Біров О.І.

Тема уроку. Іван Карпенко-Карий (І. Тобілевич) (1845-1907). Основне про життєвий і творчий шлях митця, світогляд, багатогранність діяльності. Жанрова різноманітність творів. І. Карпенко-Карий і «театр корифеїв». Драматургічне новаторство письменника.

Пояснення нового матеріалу

I. Актуалізація опорних знань учнів

Евристична бесіда.

— Пригадайте, що ви знаєте про І. Карпенка-Карого з 8-го класу, який твір письменника читали?

— Хто такий Герасим Калитка, які людські вади він уособлює?

— Чому жанр твору «Сто тисяч» визначається як трагікомедія?

— Чим пояснити творче довголіття (більше 100 років на сцені) п'єси «Сто тисяч»?

II. Сприйняття й засвоєння учнями навчального матеріалу

1. Міні-лекція вчителя з елементами бесіди.

— До якого явища культури можна віднести такі означення: шкільний, кріпосницький, професійний? (Це етапи становлення українського національного театру.)

Про роль сім'ї Тобілевичів у розвитку професійного українського театру

М. Рильський написав вірш.

Три брати

Колись, на славу Україні,
Зродила мати трьох синів.
Дала крилята їм орлині,
Дала їм очі соколині
І душі, повні мрій і снів.
Садовський славний! Ти між нами
Отой орел, і в слові сім
Чи пізнає себе з братами,
Ширококрилими орлами,
Що штуки мир скорився їм?..
Мов той орел в краю блакиті,—
В просторі штуки чарівнім,—
Ширяєш ти по вільній хаті,
Підвладне все тобі в ті миті,
І ти живеш життям двійним...
І ось брати твої з тобою:
Карпенко старший — чарівник,
Що так звабляє всіх нас грою,
Що надихає й вас порою
І що відкрив нам свій тайник
Подій лукавства і зневаги,
Подій неправди огидних,
Великодушних діл відваги
І нищих духом переваги
Над кодлом сильних і грізних!..
А слава сцени — Саксаганський!..
Кого він з нас не чарував
Чи то в комедії селянській,
Чи то в драмі хуторянській,—
Яких він типів не вдавав?..
Живіть на славу Україні,

Чаруйте скрізь її синів.
І славні будете в родині,
І як тепер, при сій хвилині,
Скрізь привітають трьох братів!..

До цього додамо, що й сестра трьох братів Тобілевичів Марія стала талановитою артисткою.

Отже, що це за родина, яка дала Україні чотирьох відомих людей і найвидатнішого серед них — Івана Карпенка-Карого?

2.Міні-лекція вчителя з використанням мультимедійної презентації

<https://vseosvita.ua/library/prezentacia-na-temu-ivan-karpenko-karij-zitta-i-tvorcist-301051.html>

Іван Карпович Тобілевич народився в селі Арсенівка Бобринецького повіту, що на Херсонщині, в сім'ї управителя поміщицького маєтку. Мати його була кріпачкою, яку майбутній батько Івана викупив з неволі, а потім одружився з нею.

Дружина письменника розповідає, що його батько й мати «знали напам'ять багато віршів і пісень Шевченка, і вони були першими учителями своїх дітей, прищепивши молодим серцям гарячу любов до поета». Мати, Євдокія Зінов'ївна, ще дівчиною не раз бачила вистави «Наталки Полтавки» у виконанні мандрівних труп на півдні України. Про ці вистави вона із захопленням розповідала своїм дітям, пробуджуючи в них інтерес до театру.

У своєму нарисі «Южнорусский народный театр» Іван Тобілевич розповідав: «На початку 50-х років, я дуже добре пам'ятаю, що гості, які бували у мого батька, наспівували «Віють вітри», «Видно шляхи полтавській», «Петруся» і часто цитували фрази Шельменка і Возного, а матуся моя, яка не вміла читати, знала напам'ять «Наталку Полтавку» — скільки ж разів вона її бачила на сцені!»

Не випадково, з пошани до матері Микола і Марія вибрали собі театральні псевдоніми Садовських (дівоче прізвище Євдокії Зінов'ївни), а Панас — псевдонім Саксаганський, на честь містечка Саксагані, звідки мати була родом.

В одинадцять років Іван Тобілевич вступив до Бобринецької повітової школи, яку закінчив через три роки. На цьому його офіційна освіта й закінчилася через брак коштів. Довелося йому йти в 14 років працювати спочатку писарчуком, потім канцеляристом. У Бобринці був аматорський театральний гурток, і молодий Тобілевич активно включився в його діяльність.

1865 року повіт було переведено до Єлисаветграда. Туди переїхав і Іван Карпович, одержавши підвищення до столоначальника, а потім до секретаря міської поліції. Служба давала засоби для існування, а душа належала театрові й літературі.

Єлисаветград став театральним осередком. Туди з гастролями часто приїжджали відомі театральні трупи, радував виставами й аматорський гурток, а улюбленцем публіки був Іван Тобілевич. Він, до речі, так захопився п'єсою Т. Шевченка «Назар Стодоля», що взяв прізвище героя — Карий — собі за псевдонім, а дітей своїх назвав Назаром та Галею. Займався Іван Карпович і громадською роботою. Як свідчить С. Тобілевич, він «написав багато статей і фейлетонів у місцевій пресі, де малював живими фарбами злиденне життя міської бідноти, всі темні її сторони, бідність, хворобу, темряву, і це зворушувало найбайдужіших». Іван Карпович брав активну участь у гуртку місцевої різночинної інтелігенції, за що потім, 1883 року, його звільнили зі служби як людину політично неблагонадійну.

І. Тобілевич вступив до трупи М. П. Старицького й нарешті зайнявся улюбленою справою. 1884 року під час гастролей йому раптом було наказано виїхати з міста через заборону проживати в Україні й у великих містах Росії. Довелося Карпенкові-Карому як політичному засланцеві проживати у м. Новочеркаську під пильним «гласним наглядом» поліції — з допитами та обшуками й висилками. Щоб заробити на прожиття, він змушений був працювати в кузні, у палітурній майстерні. Три роки заслання, хоч і важкі

для драматурга, не минули марно. Тут він написав п'єси «Безталанна», «Бондарівна», «Розумний і дурень», «Наймичка», «Мартин Боруля». Ці твори, поряд із написаними раніше в Єлисаветграді, засвідчили появу в українській літературі нового талановитого драматурга.

Уже в перших своїх п'єсах І. Карпенко-Карий свідомо уникав шаблонів, прокладав нові шляхи в українському драматичному мистецтві.

І. Франко писав: «Цензурна заборона, що не допускала на українську сцену інтелігентів і змушувала письменників обертатися виключно в селянській сфері, та заборона, що стількох українських драморобів звела на пусті шаблони, на переживання все тих самих мотивів кохання, співів, танців та пиття горілки, були для Івана Карповича принукою до заглиблення в душу народу, до зусильної обсервації найрізніших сторін народного життя, розкривала перед ним щораз інші, щораз ширші перспективи того життя і надавала кожній його драмі більший, пекучий інтерес».

Незважаючи на цензурні утиски, деякі п'єси І. Карпенка-Карого почали друкуватися й виставлятися на сцені, завойовуючи широку популярність.

У 1887 році драматургу дозволили залишити Новочеркаськ і оселитися на хуторі Надія біля Єлисаветграда. Повернувся він і на сцену. Спочатку брав участь у трупі Садовського, а потім разом із Саксаганським очолив окреме театральне товариство. Іноді до товариства приєднувались Заньковецька, Кропивницький, Садовський, і тоді ансамбль корифеїв вражав глядача високою майстерністю сценічного відтворення кращих п'єс української драматургії.

Сам Карпенко-Карий виконував ролі Возного («Наталка Полтавка»), Хоми («Ой не ходи, Грицю»), діда мірошника («Наймичка»), Мартина Борулі («Мартин Боруля») та багатьох інших персонажів. Ось що писала московська газета «Театральные известия» під час гастролей театру:

Его перо лишь правдой дышет,
И чужд ему совсем шаблон.
Он так же славно пьесы пишет,
Как и играет славно он!..

У відомому монолозі Івана Барильченка з п'єси «Суєта» І. Карпенко-Карий викладав свої власні думки про завдання театру й драматургії: «Сцена ж — мій кумир, театр — священний храм для мене! Тільки з театру, як з храму крамарів, треба гнати і фарс, і оперетку; вони — позор іскуства, бо смак псують і тільки тішаться пороком! Геть їх з театру! Мітлою слід їх замести. В театрі грати повинні тільки справжню літературну драму, де страждання душі людської тривожать кам'яні серця, і, кору ледяну байдужості на них розбивши, проводять в душу слухача жадання правди, жадання загального добра, а пролитими над чужим горем сльозами убільять його душу паче снігу! Комедію нам дайте, комедію, що бичує сатирою страшною всіх і сміхом через сльози сміється над пороками і заставляє людей, мимо їх волі, соромитись своїх лихих учинків!.. Служить таким широким ідеалам любо!»

І таким «широким ідеалам» драматург присвятив усе своє славне творче життя. Одружений був з Надією Тарковською, мав чотирьох дітей. На честь дружини заклав хутір Надія. Рано повдовів. Удруге одружився зі співачкою трупи Старицького Софією Дітковською. В особі дружин мав щирих і вірних друзів. Про Карпенка-Карого написано кілька художніх творів, зокрема «Дуби шумлять» І. Пільчука.

І. Карпенко-Карий писав на різноманітні теми, використовуючи й різні жанри драматичних творів: трагікомедії («Сто тисяч», «Мартин Боруля»), сатиричну комедію («Хазяїн»), соціально-психологічну драму («Безталанна»), історичну трагедію («Сава Чалий») та ін.

Помер письменник у 1907 році, похований біля хутора Надія, в якому 1969 року був відкритий його літературно-меморіальний музей.

3. Закріплення знань, умінь та навичок

Завдання учням

- Змалюйте психологічний портрет драматурга

III. Підбиття підсумків уроку

Інтерактивна вправа «Мікрофон».

- Продовжіть речення. «Найбільше мене вразило ...»
«І. Карпенко-Карий уявляється мені як людина ...»
«Про театр я думаю ...»

IV. Домашнє завдання

Знати біографію І. Карпенка-Карого, прочитати п'єсу «Мартин Боруля».